

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Էլ. կայք՝ publications.yసు.am
publishing.yసు.am

Խմբագրությունը կարող է
հրատարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մասնույ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	7
Ալվարո Ալեքսանյան ԳԱՐԵԳԻՆ ՆՇԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ..	17
Կարեն Ամիրջյան ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՅՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	29
Հայկ Մարտիրոսյան ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽԼԻԴՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ...	41
Վիկտորյա Օհանյան ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	49
Վարդան Այվազյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ	65
Անահիտ Մանասյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ	79

Սամվել Մուրադյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ	
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ.....	93
Գևորգ Դանիելյան	
ԵՐԵՒԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....	111
Կարեն Հակոբյան	
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ.....	129
Հասմիկ Ենգոյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՅ ՎԵՐԱՀՄԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՅ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՅԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՅ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ	141
Սայադ Բաղայյան	
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ.....	150
Արսեն Հովհաննիսյան	
ՀԱԿԱՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	162
Արմենուհի Չիֆլիկյան	
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	176
Սոնա Թևանյան	
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏ.....	190
Վահե Հովհաննիսյան	
ՎՆԱՄԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ	203

Մերզեյ Մեդրյան	
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ	
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ	
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	216
Аида Искоян	
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ	
И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И	
ПАСТБИЩ.....	238
Տիգրան Մարկոսյան	
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ	
ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....	250
Օլիմպիա Գեդամյան	
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ	
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ... 262	
Հեղինե Գրիգորյան	
ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ	
ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ	
ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ.....	276
Տիգրան Խաչիկյան	
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱԶՈՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ	
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի	
ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ	
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....	292
Աշխեն Ղարապյան	
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	302
Աննա Մարգարյան	
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՄԻ	
ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ	
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ.....	320

Աննա Վարդապետյան	
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	335
Ժենյա Ստեփանյան	
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՅԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՅԵՐ	352
Գոհար Հակոբյան	
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՅ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ	370
Սամվել Դիլբանդյան	
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ	386
Սերգեյ Մարաբյան	
ՀԵՏԱԽՈՒՋՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՇԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ).....	396
Վահե Ենգիբաբյան	
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	415
Նելլի Աղաբաբյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՇԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐ	430
Արման Սարգսյան	
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ	454

ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ

Սամվել Դիլբանդյան

*ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի վարիչ,
իրավ. գիտ. դոկտ., պրոֆեսոր*

Հանցագործությունների քննությունը և բացահայտումը բարդ գործընթաց են պայմանավորված ենթադրյալ հանցանք կատարած անձանց քրեական հետապնդումից խուսափելու ձգտումով: Քրեադատավարական օրենսդրությունը նախատեսում է քրեական գործերի քննության այնպիսի ձև, որը պետք է ապահովի հանցագործությունների արդյունավետ քննությունը: Ի տարբերություն դատական քննության, որն ըստ էության հիմնականում իրականացվում է հրապարակայնորեն մինչդատական վարույթն իրականացվում է գաղտնի, այսինքն՝ տեղեկությունները, որոնք վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից ձեռք են բերվում, չեն հրապարակվում կամ հրապարակվում են այնքանով, որքանով դրանք չեն խանգարում գործի հետագա քննությանը: Մինչդատական վարույթում հրապարակայնության զարգացումը պահանջում է նախաքննության տվյալների գաղտնիության նորովի բնութագրում:

Քրեական դատավարության հանրայնությունը պահանջում է քրեական վարույթի իրականացման դատավարական այնպիսի ձևի նախատեսում, որը կապահովի քրեական դատավարության խնդիրների իրականացումը (ՀՀ քր. դատ. օր-ի հոդված 2): Քրեական դատավարության խնդիրներն անկասկած բխում են նրա հանրային բնույթից: Հանրայնությունը՝ որպես գաղափար և սկզբունք, քրեական դատավարության շարժիչ ուժն է, առանց որի չի կարող քրեական վարույթ իրականացվել: Վ. Կ. Սլոյչևսկին նշում է. «Այդ սկզբունքի էությունն այն է, որ պետության կողմից պաշտպանվող իրավական նորմի նկատմամբ կիրառվող հանցավոր ոտնձգությունը պետությանը իրավունք է տալիս քրեական պատիժ կիրառելու օրենքներով սահմանված դատական կարգով, դրա համար լիազորված անձանց միջոցով՝ անկախ տուժած անձի կամքից: Այդ սկզբունքի էությունը քրեական դատավարության հանրային բնույթն է, ըստ որի՝ քրեական դատարանն իր մասնագիտական գործունեությունը ծավալում է ոչ թե մասնավոր շահերին, այլ հան-

րային շահերին համապատասխան, որոնք պահանջում են քրեական պատժի անշեղորեն կիրառում հանցանք գործելու մեջ մեղավորի նկատմամբ, եթե միայն չկան օրինական հիմքեր նրա պատասխանատու չլինելու վերաբերյալ»:

Հանրայնության սկզբունքի և դրա էության վերաբերյալ դատողություններից ելնելով՝ որոշ դատավարագետներ եզրակացրել են, որ այդ սկզբունքի լիակատար իրացումը հանգեցնում է մասնավոր շահի և առանձին քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանությանը: Այսպես՝ Մ. Ս. Մտրոգովիչն ուշադրություն է դարձրել այն հանգամանքին, որ հանրայնության սկզբունքը ենթադրում է քաղաքացիների իրավունքների ու օրինական շահերի պաշտպանությունը, այսինքն՝ պաշտպանում է մասնավոր հիմքը: Ընդ որում՝ հաճախ անձնական և հանրային շահերը հարաբերակցվել են որպես առանձին և ընդհանուր շահեր: Քրեական դատավարության մեջ հանրայնության սկզբունքի բազմաթիվ սահմանումներից կասկած չի հարուցում միայն այն, որ հանրայնության սկզբունքը հանրային հիմքի, հանրային շահի արտացոլումն է քրեական դատավարության մեջ: Այսպես, Մ. Վ. Դուխովսկու կարծիքով, քրեական դատավարությունը «...ճառայում է պետական շահերին: Դատախազությունը (երբեմն՝ ոստիկանությունը) հետապնդում հարուցելիս և մեղադրանք պաշտպանելիս ... գործում է ոչ թե իր անձնական, այլ հանրային շահերին համապատասխան, ուստի այն չի կարող կամայականորեն հրաժարվել մեղադրանքից»: Նույն կարծիքին է նաև Ն. Ն. Ռոզինը. «...ժամանակակից դատավարությունը հաստատապես յուրացրել է լոկ մեկ համընդհանուր սկզբունք, որով քրեական հետապնդումը միշտ պահպանում է հանրային-իրավական, պաշտոնական բնույթը: Այդ հետապնդումն իրականացնում է պետությունը մեղադրյալի նկատմամբ»: Նա շեշտում է այն, որ անձը մեղադրվում է պետության կողմից, այսինքն՝ ուղղակիորեն մատնանշում է պետական շահը կոնկրետ քրեական գործերի վարույթում: Հանրայնության սկզբունքի վերաբերյալ այս տեսակետը ներկայումս ևս չի վիճարկվում: Իրոք, հանրայնությունը պետական շահի արտացոլումն է յուրաքանչյուր կոնկրետ քրեական գործի նախաքննության ու դատական քննության ժամանակ: Այն արտահայտվում է քրեական դատավարության իրավունքի ամենատարբեր նորմերում: Հանրային շահերի պաշտպանությունից է բխում նաև քրեա-

կան դատավարության օրենսգրքով նախնական քննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիության ընդհանուր պայմանի նախատեսումը: Քրեական դատավարության մինչդատական վարույթում նշված ինստիտուտի նախատեսումը բխում է քրեական գործի բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ քննության անհրաժեշտությունից: Նախաքննության տվյալների հրապարակումը կարող է խանգարել գործով ճշմարտության բացահայտմանը, հանգեցրել է հանցագործության համար մեղադրվող անձի փախուստի, քրեական պատասխանատվությունից անհիմն ազատելու, ապացույցների ոչնչացման կամ ապացույցների ձեռք բերման անհնարինության: Իրականում նման սահմանափակման կիրառումը նպատակ ունի լուծելու հետևյալ խնդիրները՝ 1) նպաստել հանցագործության բացահայտմանը և կանխել հետագա հանցավոր գործողությունները, 2) ապահովել անձի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածով նախատեսվում է քրեական պատասխանատվություն՝ առանց դատախազի, քննիչի կամ հետաքննություն կատարող անձի թույլտվության նախաքննության կամ հետաքննության տվյալները հրապարակելու համար:

Անձին նշված հիմքով քրեական պատասխանատվության ենթարկելու դատավարական հիմքերն ամրագրված են ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 201-րդ հոդվածով, համաձայն որի՝ «Նախնական քննության տվյալները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ: Անհրաժեշտ դեպքերում քննիչը, հետաքննության մարմինը վկային, տուժողին, քաղաքացիական հայցվորին և քաղաքացիական պատասխանողին, նրանց ներկայացուցիչներին, մասնագետներին, փորձագետներին, թարգմանիչներին, ընթերականերին, պաշտպաններին և գործին մասնակցող այլ անձանց գրավոր նախազգուշացնում են՝ նախնական քննության տվյալներն առանց թույլտվության չհրապարակելու պարտականության մասին»: Ինչպես տեսնում ենք, քրեական և քրեական դատավարության օրենսգրքերում տեղ գտած կարգավորումներում կան տարբերություններ, որոնք իրավակիրառ պրակտիկայում կարող են առաջացնել խնդիրներ: Մասնավորապես, ՀՀ քր. օր.-ի 342-րդ հոդվածի դիսպոզիցիայում չկա պահանջ դատա-

խազի, քննիչի կամ հետաքննություն կատարող անձի կողմից դատավարության մասնակիցներին նախաքննության տվյալների հրապարակման համար քրեական պատասխանատվության ենթարկելու նախազգուշացված լինելու մասին, մինչդեռ դա պետք է կազմի նշված հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշներից մեկը:

Միանշանակ է, որ քրեական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածը, որն անձի իրավունքների սահմանափակում է բովանդակում, պետք է լինի բավարար չափով որոշակի, որպեսզի այդ հասցեատերերն ի վիճակի լինեն դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ: Անորոշ իրավական կարգավորման արդյունքում առաջանում են բազմաթիվ հարցեր.

նախ՝ չի սահմանվում այն անձանց շրջանակը, որոնց նկատմամբ կարող է կիրառվել,

երկրորդ՝ որևէ պահանջ չի նախատեսում, թե ինչպիսի վնասի մասին է խոսքը,

երրորդ՝ պարզ չէ, թե անձն արդյոք պետք է նախազգուշացված լինի նախաքննության տվյալների հրապարակման համար քրեական պատասխանատվության մասին,

չորրորդ՝ նախազգուշացվող անձի համար պետք է պարզ լինի, թե նախաքննության որ տվյալներն են գաղտնիք,

հինգերորդ՝ անձը ենթակա է պատասխանատվության, եթե հրապարակված նյութերն արդեն հրապարակվել են վարույթն իրականացնող մարմնի կամ այլ անձի կողմից: Այդ հարցերի իրավական կարգավորման բացակայությունն անձին զրկում է իր իրավունքները պաշտպանելու հնարավորությունից, և խնդիրներ է առաջացնում դատավարության մասնակցի կողմից իր շահերի պաշտպանության համար:

Ինչպես ՀՀ քրեական օրենսգրքի 342-րդ հոդվածը, այնպես էլ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 201-րդ հոդվածն ակնհայտորեն հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 79-րդ հոդվածին, որի համաձայն «Հիմնական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակելիս օրենքները պետք է սահմանեն այդ սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, լինեն բավարար չափով որոշակի, որպեսզի այդ իրավունքների և ազատությունների կրողները և հասցեատերերն ի վիճակի լինեն դրսևորելու համապատասխան վար-

քազիծ»: Ինչպես տեսնում ենք, անձի իրավունքների վերը նշված սահմանափակումները, որոնք տեղ են գտել քրեական և քրեադատավարական օրենսգրքերում, հիմքերի և ծավալի առումով կարգավորված են թերի: Նշված անորոշ իրավական կարգավորման պայմաններում դատավարության մասնակիցներն ի վիճակի չեն դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ, որովհետև օրենքով հաշվի է առնվում միայն մեկ փաստ՝ նախաքննության տվյալի հրապարակումը՝ անկախ այդ տվյալի էության, քրեական գործի քննության վրա ունեցած ազդեցության:

Օրենսդրությամբ անձի իրավունքների պաշտպանությունից ելնելով որևէ սահմանափակում նախատեսված չէ վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից անձի վերաբերյալ այնպիսի տեղեկությունների հրապարակման համար, որոնք հանգեցրել են անձի վարկաբեկման, նրա պատվի և արժանապատվության ստորացման կամ այլ իրավունքների խախտման: Պետք է նշել, որ այս տեսանկյունից հանրային և մասնավոր շահերի պաշտպանության համաչափության սկզբունքը խախտված է:

Փաստաբանների համար բավականին ծանր է քրեական օրենսգրքի վերը նշված հոդվածի գոյությունը, որը պատասխանատվություն է նախատեսում նախաքննության տվյալների հրապարակման համար: Այսօր այն նախաքննության մարմնի ձեռքին լուրջ միջոց է դարձել՝ փաստաբանին լռեցնելու համար: Մասնավորապես, հասարակական հնչեղություն ունեցող գործերով փաստաբանը պետք է ցուցաբերի բավական զգուշավորություն, հակառակ պարագայում նրան կարող են մեղադրել տվյալ գործով նախաքննության գաղտնիք կազմող տվյալների հրապարակման մեջ: Այսինքն՝ տվյալ դեպքում հարց է առաջանում՝ ինչ ենք հասկանում նախաքննության գաղտնիք ասելով, արդյոք ցանկացած տեղեկատվություն, որն առկա է քրեական գործում, և որի հրապարակումն անհրաժեշտ է պաշտպանական նկատառումներից ելնելով հրապարակելու համար, արդյոք կարող են քրեական պատասխանատվության ենթարկել:

Նախաքննության գաղտնիքի բնորոշման վերաբերյալ դատավարական գրականության մեջ չկա միասնական կարծիք: Այսպես, Ա. Դ. Բոյկովի կարծիքով, նախաքննության գաղտնիքի առարկան պետք է սահմանափակվի ստուգում պահանջող քննչական վար-

կածներով, ապացուցողական և տակտիկական այն տեղեկություններով, որոնք վերաբերում են ապացույցների հավաքման եղանակին (օրինակ՝ նախատեսվող խուզարկության օբյեկտները, նպատակը և ժամանակը): Նախաքննության գաղտնիքի մեջ չպետք է մտնեն այն տեղեկությունները, որոնք վերաբերում են հանցագործության փաստին, դրա հետևանքներին, այն անձին, որի նկատմամբ հարուցվել է քրեական գործ, կամ առաջադրվել է մեղադրանք¹:

Անհրաժեշտ է նշել, որ օրենսդրությամբ սահմանված չէ նախաքննության գաղտնիք կազմող տեղեկությունների շրջանակը: Կոնկրետ ինչպիսի տեղեկություններն են համարվում նախաքննության գաղտնիք, յուրաքանչյուր գործով որոշում է վարույթն իրականացնող մարմինը: Պաշտպանում ենք դատավարական գրականության մեջ տեղ գտած այն կարծիքը, որ նախնական քննության գաղտնիք են կազմում հետևյալ տեղեկությունները.

1. Նախաքննության պլանավորման և քննչական վարկածների մասին:

2. Այն ապացույցների մասին, որոնք ձեռք են բերվել մեղադրյալի բացակայությամբ, ինչպես նաև քննության որոշակի մասերում ապացույցների գնահատման արդյունքների մասին²:

Կարծում ենք, որ միայն գաղտնիք համարվող տեղեկության հրապարակումը չպետք է հանգեցնի անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելուն: Դատավարության մասնակիցը քրեական պատասխանատվության կարող է ենթարկվել միայն այն դեպքում, երբ դատական քննության ընթացքում ապացուցվել է, որ հրապարակված տվյալներն իրական վնաս են հասցրել նախաքննությանը կամ դատավարության մասնակիցների իրավունքներին ու օրինական շահերին: Այսինքն՝ միայն նախաքննության տվյալների հրապարակումը բավարար չէ անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու համար, եթե բացակայում է դրա արդյունքում վնաս պատճառած լինելու հանգամանքը: Բոլոր դեպքերում

¹ Տե՛ս **Бойков А.Д.**, Гласность и правосудие //Сов. государство и право, 1989, N 8, էջ 17:

² Տե՛ս **Соловьев А.Б., Токарева М.Е., Власова Н.А.**, Общие условия предварительного расследования, М., 2005, էջ 113:

պետք է հաստատվի, թե վնասն ում է հասցվել, և ինչով է այն արտահայտվել:

Վիճարկվող նորմերը մի կողմից վարույթն իրականացնող մարմնին ընդարձակ հնարավորություն են տալիս հանրությանը համոզելու մեղադրյալին ենթադրյալ հանցանքի մեղավորության մեջ, մյուս կողմից՝ այդ նորմերը պաշտպանության կողմին զրկում են հրապարակայնորեն իր հակառակորդների փաստարկները հերքելու հնարավորությունից: Այսօր բավական տարածված պրակտիկա է պաշտպաններին նախագգուշացնել նախաքննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիության մասին: Պետք է նշել, որ նման նախագգուշացումը նաև խոչընդոտ է պաշտպանի կողմից ապացույցների հավաքմանը մասնակցելուն, մասնավորապես նման սահմանափակման պայմաններում պաշտպանը չի կարող դիմել մասնագետի և կարծիք ստանալ իրեն հետաքրքրող հարցերի վերաբերյալ:

Կարծում ենք, որ փաստաբանը չպետք է ստորագրի աբսուրակտ որոշման տակ, այսինքն՝ եթե կոնկրետացված չէ, թե նախաքննության ինչ տվյալների մասին է խոսվում, ինչ ժամկետներում: Փաստաբանը պետք է ստորագրություն տա միայն համապատասխան քննչական և դատավարական գործողություններից իրեն հայտնի դարձած տեղեկությունների մասին, եթե տեղեկությունները այլ աղբյուրներից են ստացվել, ապա դրա համար նա չի կարող գգուշացվել:

Քրեական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսված չեն այն հիմքերը, որոնց առկայության դեպքում վարույթն իրականացնող մարմինը կարող է նախագգուշացնել նախաքննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիության մասին: Պետք է նշել, որ այս կարևոր պահանջն իր ամրագրումն է ստացել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծում, որի 186-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Վարույթի մասնավոր մասնակիցները, վկան և նրա փաստաբանն իրավունք ունեն հրապարակելու պատշաճ իրավական ընթացակարգի շրջանակում իրեն հայտնի դարձած նախաքննության տվյալները, եթե քննիչը սույն հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված հիմքերից որևէ մեկով գրավոր չի արգելել դրանց հրապարակումը: Այս դեպքում քննիչը պարտավոր է վարույթի մասնավոր մասնակցին, վկային և նրա փաստաբանին գրավոր նախագգու-

շացնել նախաքննության տվյալների հրապարակման համար նախատեսված քրեական պատասխանատվության մասին:

2. Նախաքննության տվյալների հրապարակումն արգելվում է, եթե դա կարող է՝

1) խոչընդոտել մինչդատական վարույթի բնականոն ընթացքին,

2) դառնալ հանցանքի կատարման պատճառ,

3) վտանգել վարույթի մասնակիցների կամ այլ անձանց իրավունքները կամ իրավաչափ շահերը,

4) հանգեցնել օրենքով պահպանվող գաղտնիքի հրապարակման:

3. Նախաքննության տվյալների հրապարակման՝ սույն հոդվածով սահմանված արգելքները չեն տարածվում փաստաբանի և նրա վստահորդի միջև տեղեկությունների փոխանակման վրա: Կարծում ենք, որ այսպիսի կարգավորումն անհրաժեշտ է, որովհետև գործող օրենսդրական կարգավորումը կամայականության լայն հնարավորություն է տալիս: Իհարկե, Նախագծում ցանկալի կլիներ առանձին թվարկել դատավարության այն մասնավոր մասնակիցներին, ում նկատմամբ այդ սահմանափակումը կարող է կիրառվել: Չենք կարծում, որ ողջամիտ է այդ սահմանափակումը կիրառել նաև մեղադրյալի նկատմամբ, որովհետև դրանով մեղադրյալին ընդհանրապես զրկում ենք օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով պաշտպանվելու հնարավորությունից: Նախաքննության տվյալների հրապարակման սահմանափակումն ուղղված է այն բանին, որ մեղադրյալին հայտնի չդառնան նախաքննության մարմնի տրամադրության տակ եղած նյութերը, և դրանք նրա կողմից չօգտագործվեն ի վնաս գործի քննության:

Կարևոր է նաև նախաքննության տվյալների գաղտնիության պահպանման ժամկետների սահմանումը, քանի որ խոսքը վերաբերում է հետաքննության և նախաքննության գաղտնիքին, հետևաբար այդ տվյալները նախաքննության ավարտին պետք է դադարեն գաղտնիք լինելուց: Իհարկե կան տեղեկություններ, որոնք մնում են որպես գաղտնիք նաև նախաքննությունը կամ դատաքննությունն ավարտելուց հետո (օրինակ՝ եթե դատավարության մասնակցի նկատմամբ կիրառվել է պաշտպանության միջոց):

Խոսելով նախաքննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիության մասին՝ պետք է նշել, որ քրեադատավարական օրենսդրությունը չի բացառում նախաքննության տվյալների հրապարակման հնարավորությունը: ՀՀ քր. դատ. օր.-ի 201-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Նախնական քննության տվյալները ենթակա են հրապարակման միայն գործի վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվությամբ»: Նշված հոդվածից հետևում է, որ նախաքննության տվյալները կարող են հրապարակվել հետաքննության մարմնի, քննիչի կամ դատախազի կողմից: Նրանք են որոշում նախաքննության տվյալների հրապարակման շրջանակը: Օրենսդիրը չի բացառում հրապարակայնության սկզբունքի կիրառումը նախաքննության ընթացքում, քանի որ հասարակությունը որոշակի պահանջ ունի տեղեկացված լինելու քրեական գործերի քննության ընթացքի մասին:

Նախաքննության տվյալների հարապարակումը կարող է նաև նպատակ հետապնդել ստանալու հասարակության աջակցությունը, մասնավորապես՝ տեղեկություններ ձեռք բերել դեպքի հանգամանքների մասին, հետախուզվող անձանց բացահայտելու, նմանատիպ արարքներից այլ տուժածների ի հայտ բերելու համար: Բոլոր դեպքերում նախաքննության տվյալների հրապարակումը չպետք է հանգեցնի անձի իրավունքների և օրինական շահերի խախտման: Այսինքն՝ պետք է նկատի ունենալ, որ նախաքննության տվյալների հրապարակմամբ կարող է խախտվել անձի անմեղության կանխավարկածի սկզբունքը, էապես վնաս հասցվել նրա բարի համբավին ու հեղինակությանը:

Մույն աշխատանքում քննարկվել են նախաքննության տվյալների հրապարակման անթույլատրելիության քրեաիրավական և քրեադատավարական հիմնահարցերը, որոնք էական նշանակություն ունեն քրեական գործի քննության ընթացքում դատավարության մասնակիցների իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության համար: Ուշադրության են արժանացել այնպիսի հարցեր, որոնք օրենսդրական կարգավորման անհրաժեշտություն ունեն, ինչպես քրեական, այնպես էլ քրեական դատավարության օրենսգրքերում:

НЕДОПУСТИМОСТЬ РАЗГЛАШЕНИЯ ДАННЫХ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ

Самвел Дилбандян

*Заведующий кафедрой уголовного процесса и криминалистики,
доктор юридических наук, профессор*

В данной работе анализируются уголовно-правовые и уголовно-процессуальные вопросы недопустимости разглашения данных предварительного расследования, которые необходимы для защиты прав и законных интересов участников процесса в ходе расследования уголовного дела. В частности, нами рассмотрены такие вопросы, которые требуют законодательного регулирования.

THE INADMISSIBILITY OF DISCLOSING PRELIMINARY INVESTIGATION DATA

Samvel Dilbandyan

*Head at YSU Chair of Criminal Procedure and Criminalistics,
Doctor of Legal Sciences, Professor*

This paper discusses criminal law and criminal procedural issues of the inadmissibility of disclosing preliminary investigation data that are necessary to protect the rights and legitimate interests of participants in the process during the investigation of a criminal case. Particularly addressed such issues that require legislative regulation.

Բանալի բառեր - գաղտնիք, նախաքննության տվյալ, հրատարակել, զտտարարության սուբյեկտ:

Ключевые слова: секрет, данные предварительного расследования, опубликовать, субъект уголовного процесса.

Key words: secret, preliminary investigation data, publish, subject of criminal process.